

10. Поляков С.Г. Модель инновационного развития предприятия / С.Г. Поляков, И.М. Степнов // Инновации, 2003. – № 2-3(59-60). – С. 36-38.

11. Семиноженко В. Технологические парки Украины : первый опыт формирования инновационной экономики / В. Семиноженко // Экономика Украины : политико-эконом. журнал, 2004. – № 1. – С. 16-21.

Хаврова К.С. Зависимость инновационного развития предприятия от интеллектономики

Дана характеристика инновационного развития предприятия. Обоснована необходимость использования интеллектономики как ресурса для инновационного развития предприятия.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, интеллектономика, инновационное развитие предприятия, ресурсы.

Khavrova K.S. The dependence of the innovative development of the enterprise from intellectonomics

The paper presents the characteristics of innovation development of enterprises. The necessity of using intellectonomics as a resource for innovative enterprise development.

Keywords: innovation, innovation, intellectonomics, innovative development company resources.

УДК 504.1*000.141

Здобувач М.Г. Булгакова – НЛТУ України, м. Львів

ДЕЯКІ ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Охарактеризовано суть глобальної проблеми зміни клімату. Звернено увагу на зв'язок проблеми зміни клімату із поняттями та категоріями філософського змісту. Розглянуто деякі філософські аспекти запобігання глобальним змінам клімату. Сформовано пропозиції щодо формування та впровадження ефективної кліматоохоронної політики.

Ключові слова: зміна клімату, парникові гази, кліматоохоронна політика, філософія глобальних екологічних проблем.

Постановка проблеми та її актуальність. Однією з глобальних екологічних проблем людства є зміна клімату. На цю проблему більше стали звертати увагу з 60-х років XX століття. Після 90-х років минулого століття на рівні Організації Об'єднаних Націй (ООН) було підписано низку міжнародно-правових угод з питань зміни клімату. Основні з них – це Рамкова конвенція ООН про зміни клімату (1992 р.), Кіотський протокол (1997 р.) та ін.

Звіти Міжурядової групи експертів ООН зі зміни клімату [3] і результати багатьох наукових досліджень свідчать, що основна причина глобальних змін клімату це антропогенний чинник, тобто викиди в атмосферу внаслідок людської діяльності, парникових газів. Відповідно, ця проблема потребує термінових заходів, спрямованих на зниження викидів парникових газів у всьому світі задля уникнення глобальної катастрофи.

Варто зазначити, що існують різні, часто протилежні, міркування щодо антропогенного походження проблеми зміни клімату. Деякі вчені зазначають, що зміна клімату не залежить від діяльності людини і людина не може зупинити глобальні зміни клімату, оскільки ці природні процеси не підвладні та не підконтрольні людським можливостям. Через існуючі протилежні пози-

ції дуже гостро стоїть питання відповідальності вчених за свої висловлювання та прогнози, оскільки думка навіть одного авторитетного вченого може скерувати цивілізацію на шлях несталоного розвитку [5]. Висновки таких досліджень та втілення на практиці їх наукових результатів можуть мати критичні та безповоротно негативні наслідки. Отже, через наявні докази того, що людина причетна до глобальних кліматичних змін, людство несе моральну відповідальність за вжиття усіх заходів задля скорочення викидів парникових газів та боротьбу із проблемою глобальної зміни клімату для збереження життя на Землі для майбутніх поколінь.

Філософія проблеми зміни клімату пов'язана із морально-етичним ставленням людини до природи, потреб людства, відповідальності людства за свої дії тощо. Оскільки Україна перебуває на стадії формування політики з питань змін клімату, то для неї філософські засади дослідження проблеми зміни клімату є актуальними. Формування засадничих положень є важливим для розроблення принципів роботи органів державної влади в даній сфері, а також для зміни та формування думки у суспільстві щодо необхідності вирішення проблеми зміни клімату.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблем. Деякі філософські аспекти проблеми змін клімату висвітлено в наукових працях українських (проф. Е.П. Семенюка ("Філософські засади сталого розвитку"), академіка НАН України Ю.Ю. Туніці ("Екоекономіка і ринок: подолання суперечностей", "Екологічна Конституція Землі") та ін.) та зарубіжних (Пол Баєр, Том Атанасіу (Paul Baer, Tom Athanasiou "Dead Heat: Global Justice and Global Warming"), Реймонд С. Нікерсон (Raymond S. Nickerson. "Psychology and environmental change"), Кафаро Філін (Cafaro, Philip "Economic Growth or the Flourishing of Life: The Ethical Choice Climate Change Puts to Humanity"), Ірвін Рут (Irwin, Ruth "Climate Change and Heidegger's Philosophy of Science", "Climate change and philosophy. Transformation possibilities") та ін.) учених.

Метою цієї роботи є вивчення зв'язку проблем змін клімату із філософськими аспектами, які є основою для формування та впровадження ефективної кліматоохоронної політики.

Виклад основного матеріалу. Людина, її ставлення до природи, її діяльність, її внутрішній світ тощо мають важливе значення під час дослідження філософії зміни клімату. Внутрішній світ, відношення людини до своєї діяльності та її наслідків мусить бути змінено, а такі зміни є неможливими без духовної переорієнтації людини. Необхідним є перехід від переважно споживацької психології в житті суспільства та, відповідно, орієнтованої економіки до такого споживання і використання природних ресурсів та господарювання, які є орієнтованими на зменшення негативного навантаження людини на довкілля. Людина повинна розуміти, що всесвіт та буття не обмежується однією особистістю, родиною чи державою, оскільки наслідки безвідповідальності людини за свою діяльність є неминучими та руйнівними для існування життя на планеті та можуть бути навіть катастрофічними в глобальному масштабі.

Існування нашої цивілізації, її подальша доля цілковито залежать від екологічної свідомості людини, культури, освіченості тощо. Перетворенням має бути охоплена вся емоційна сфера людини, в кожній особистості повинно сформуватися почуття високої відповідальності перед живим світом сьогодення й майбутнього [1]. Важливими є питання екологічної освіти та виховання. Екологічна освіта і виховання повинні будуватися на концепції ноосфери, що передбачає насамперед випередження буття знаннями: зміни у свідомості повинні відбуватися не у відповідь на зміни в навколишньому середовищі (які можуть виявитися уже невідворотними), а на основі наукового знання та вивчення існуючих тенденцій в біосфері, суспільстві та світовому господарстві [5].

Відновлення таких цінностей, любові та поваги до Землі, на якій ми народжені, та на якій будуть жити наші нащадки, є дуже важливим завданням так званого "еколого-патріотичного" виховання, пов'язаного із належним ставленням до природних багатств та ресурсів кожної країни світу та Землі загалом. Суспільство повинно досягти такого рівня, коли екологічна свідомість вважається характерною рисою інтелекгентної людини, поряд з іншими ustalеними характеристиками.

Змінюючи клімат, людина повинна дати для себе відповіді на запитання, чи зможе вона адаптуватися до таких змін, чи зможе звично займатися сільським господарством на своїх територіях, перенести зміну погодних умов і т.ін. Тому людина повинна змінити своє ставлення до наслідків своїх дій та перестати сприймати свої дії як такі, що мають локальний вплив в межах лише певної країни, але усвідомлюють їх планетарний, глобальний масштаб. Оскільки людина ще має певні сумніви щодо походження проблеми зміни клімату, але про ймовірність екологічної небезпеки внаслідок своїх дій їй відомо, то вона повинна відчувати моральну відповідальність за можливі наслідки своєї діяльності.

Генрі Шу, оксфордський філософ, зазначає, що моральні наслідки у зв'язку із не вирішенням проблеми зміни клімату полягають не лише у заподіяній, але також у потенційній шкоді [14]. У зв'язку із цим навіть існуючі у науковців сумніви щодо антропогенного походження проблеми зміни клімату не звільняють від морального обов'язку щодо вжиття усіх заходів для зменшення спалювання викопного палива, оскільки продовження господарювання за звичним сценарієм потенційно може спричинити значну шкоду людству та є неетичним.

Питання обов'язку щодо зменшення антропогенного впливу на кліматичну систему та відповідальності за такий негативний вплив стосується усіх держав. Воно є актуальним для високорозвинених держав, які є історично відповідальні за кліматичні зміни, оскільки значна кількість викидів припадає на їх частку. Також питання обов'язку та відповідальності стоїть гостро щодо держав, які не є достатньо активними в напрямку впровадження екологічних технологій у процеси виробництва, та економіка яких є надто енергозатратною. Звісно, в цьому аспекті не можна оминути і держави, які розвиваються, адже їх значні темпи розвитку також призведуть до великого навантаження на кліматичну систему через значні викиди парникових газів.

Актуальним у філософському аспекті є питання досягнення рівності, балансування інтересів розвинених і тих, що розвиваються, держав під час боротьби із глобальною зміною клімату. Деякі розвинені держави чекають на ініціативи інших розвинених держав, і вважають, що держави, які розвиваються, також повинні скорочувати свої викиди парникових газів. Держави ж, які розвиваються, вважають, що вони "не винні" у проблемі зміни клімату, тому відповідальність і зобов'язання повинні брати на себе країни, які спричинили проблему зміни клімату, тобто розвинені держави. Позиція держав, які розвиваються, обґрунтовується тим, що вони мають право на розвиток, і це право не може бути обмежене шляхом встановлення для них кількісних зобов'язань щодо скорочення викидів парникових газів.

Варто зазначити, що досягнення рівності, балансування інтересів повинні базуватися на принципі необхідності запобігання глобальним змінам клімату. Це означає, що у випадку конкуренції відповідних прав різних народів, таких, наприклад, як право на розвиток і право на безпечне довкілля, перевага повинна бути надана захисту того права, реалізація якого впливатиме на можливість існування життя, а не захисту права, пов'язаного із розвитком конкретної держави. Отож, під час вирішення проблеми глобальної зміни клімату з'являється так званий "глобальний екологічний інтерес", який переважає над усіма іншими інтересами окремих держав та повинен вивести світову спільноту на шлях до розроблення та впровадження засобів запобігання змінам клімату.

Рівність в аспекті зміни клімату повинна означати, що для розрахунку зобов'язань зі скорочення викидів парникових газів до уваги повинні братися як історична відповідальність держав за викиди парникових газів, так і показники енергомісткості валового внутрішнього продукту, рівня викидів на одну людину, темпи економічного розвитку, лісистість території (ліси відіграють важливу роль у поглинанні вуглекислого газу і продукуванні атмосферного кисню) і відповідні прогнози щодо викидів парникових газів. Перераховані показники повинні бути враховані в умовах зобов'язання зі скорочення викидів парникових газів. У зв'язку із антагоністичністю інтересів між розвиненими країнами і тими, що розвиваються, дуже важливо уміти перейти від амбітного розуміння рівності (в негативному його значенні) та виділити найістотніші елементи, які сукупно сформують позицію, що сприяє досягненню конструктивних домовленостей під час міжнародних переговорів зі зміни клімату.

Зазначимо, що позиція України на міжнародному рівні також не є достатньо амбітною та справедливою, адже спрямована здебільшого на забезпечення вигідних для України умов у новій угоді, без встановлення реальних зобов'язань щодо скорочення викидів парникових газів. Основним завданням України на міжнародному рівні видається збереження можливостей для здійснення торгівлі квотами на викиди парникових газів, що не відповідає заходам моральності, етичності та справедливості, адже Україна, як промислово розвинена країна, з найбільш енергозатратною економікою, відповідальна за значну кількість викидів парникових газів. Тому питання скорочення викидів парникових газів в Україні є актуальним та повинно вирішуватися задля сприяння запобіганню глобальним змінам клімату.

Важливим є питання зв'язку зміни клімату і прав людини. 25 березня 2009 р. Рада ООН з прав людини прийняла резолюцію "Права людини і зміна клімату", якою визнано, що "питання, пов'язані із зміною клімату, мають вплив на можливість реалізації прав людини... (право на життя, право на належне харчування, право на здоров'я, право на належне житло, право на самовизначення, право на безпечну питну воду)" [2]. Тому, під час запобігання глобальним змінам клімату, потрібно концептуально відштовхуватися від засадничого положення про те, що для забезпечення основних прав людини, вирішення проблеми зміни клімату є необхідним. Цей постулат повинен бути дороговказом під час визначення справедливих кількісних зобов'язань держав зі скорочення викидів парникових газів, фінансування адаптації до змін клімату, встановлення відповідальності за понаднормові викиди парникових газів тощо, оскільки, не вирішивши проблему запобігання та адаптації до змін клімату, не можна говорити про забезпечення поваги до прав людини та основних свобод.

Отже, міжнародні стандарти захисту прав людини повинні бути дороговказом для розроблення та вжиття заходів боротьби зі зміною клімату, справедливості та рівності є тими аспектами, які повинні враховуватися під час вирішення проблеми глобальної зміни клімату. Основні принципи, які повинні лежати в основі рішень щодо запобігання глобальним змінам клімату є: забруднювач платить, повага до прав людини, забезпечення права на сталий розвиток, рівність у питаннях розвитку, принцип історичної відповідальності тощо. Вироблення світогляду, ядром якого є екологічна свідомість, формування відповідальності людини за власні дії та шкоду, яку вона заподіює довкіллю, є невідкладним завданням політиків у світі для збереження життя на нашій планеті та одним із нагальних завдань і для України. Сьогодні людство володіє знаннями та має в наявності технології, які сприятимуть розробленню та впровадженню так званої кліматоохоронної політики, потрібні лише політична воля, заснована на певних філософських засадах та розумінні нагальності вирішення глобальної екологічної проблеми зміни клімату. Тому зволікати із таким важливим завданням є аморально.

Висновки:

Вирішення глобальної проблеми зміни клімату базується на філософських підходах, основою яких є моральне та етичне ставлення до споживання та використання людиною природних ресурсів.

Антропогенне походження проблеми зміни клімату науково доведено, і людство несе моральну відповідальність за негативні наслідки своїх дій, а, отже, має моральні обов'язки щодо вжиття заходів для запобігання глобальним змінам клімату та адаптації до таких змін.

Екологічна освіта та виховання задля підняття рівня екологічної свідомості людства є необхідним чинником, який формує моральне ставлення людини до природи.

Еколого-патріотичне виховання повинно відігравати важливу роль під час вирішення проблеми зміни клімату.

Проблема змін клімату є глобальною, тому існує глобальний екологічний інтерес, який потребує захисту та переважає над іншими вузько національними інтересами та правами конкретних держав.

Запобігання глобальним змінам клімату є можливим за умови усвідомлення усіма без винятку державами необхідності вирішення цієї проблеми на глобальному рівні спільними зусиллями.

Необхідним є розроблення чітких міжнародно-правових інструментів задля зниження викидів парникових газів та встановлення контролю і відповідальності за такими викидами на міжнародному рівні.

Можливість реалізації основних прав людини нерозривно пов'язані із проблемою зміни клімату, тому без її вирішення належний захист прав людини є неможливим.

В Україні повинна бути розроблена кліматоохоронна політика, заснована на засадах та принципах екологічної економіки та сталого розвитку.

Література

1. Білявський Г.О. Основи екології / Г.О. Білявський. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/books/_book-785.htm.
2. ЕПЛ досліджує питання ефективності майбутнього Копенгагенського протоколу. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.epl.org.ua/novini/anons/backPid/393/article/1122/>.
3. Звіти міжурядової групи експертів ООН зі зміни клімату. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.ipcc.ch/publications_and_data/publications_and_data_reports.shtml#1.
4. Касьян В.І. Філософія / В.І. Касьян. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.pidruchniki.ws/17280924/filosofiya/osnovni_oznaki_informatsynogo_suspilstva#874.
5. Максименко Ю. Изменения климата как глобальная проблема: философско-методологические аспекты : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. философ. наук / Ю. Максименко / Российская академия государственной службы при Президенте Российской Федерации, 1997. – 20 с. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.db-maker.narod.ru/indexrus.htm?page=dissert.htm>.
6. 10 найактуальніших питань щодо Копенгагенської угоди. Робоча група неурядових організацій з питань зміни клімату. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.climategroup.org.ua/?page_id=472.
7. Семенюк Е.П. Яким буде завтрашній день людства? Фундаментальні проблеми сучасної філософії / Е.П. Семенюк // Національний лісотехнічний університет України, 2011. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/10246/1/1.pdf>.
8. Сидоренко С.В. Філософія виживання людства у глобалізованому світі / С.В. Сидоренко // Мультиверсум. Філософський альманах. – К. : Центр Духовної культури. – 2006. – № 55. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.filosof.com.ua/Jornel/M_55/Sidorenko.htm.
9. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми / Ю.Ю. Туниця. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 298 с.
10. Туниця Ю.Ю. Діалектика глобалізації в контексті екологічного імперативу / Ю.Ю. Туниця, Е.П. Семенюк, Т.Ю. Туниця // Вісник Національної академії наук України : загальнонауков. та громадсько-політичний журнал. – 2008. – № 2. – С. 8-24.
11. Щерба С.П. Філософія. Проблеми прогресу і перспектив людства / С.П. Щерба. – 2007. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.readbookz.com/book/177/6064.html>.
12. Cafaro, Philip. Economic Growth or the Flourishing of Life: The Ethical Choice Climate Change Puts to Humanity," *Essays in Philosophy*: Vol. 11: Iss. 1, Article 6, – 2010. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.commonspacificu.edu/eip/vol11/iss1/6>.
13. Climate change and philosophy. Transformation possibilities. Edited by Ruth Irvin. – 2010. [Electronic resource]. – Mode of access http://www.amazon.co.uk/Climate-Change-Philosophy-Transformational-Possibilities/dp/1441186867/ref=sr_1_1?s=books&ie=UTF8&qid=1330547768&sr=1-1#reader_1441186867.

14. Eric Steig and Gavin Schmidt. A bit of philosophy. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.realclimate.org/index.php/archives/2007/05/a-bit-of-philosophy>.

15. Irwin, Ruth. Climate Change and Heidegger's Philosophy of Science. Essays in Philosophy. Iss. 1, Article 4. – 2010. – Vol. 11. [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.commons.pacificu.edu/eip/vol11/iss1/4>.

16. Paul Baer, Tom Athanasiou. Dead Heat: Global Justice and Global Warming. – 2002. [Electronic resource]. – Mode of access http://www.amazon.com/Dad-Heat-Global-Justice-Warming/dp/1583224777#reader_B00541Z8KW.

Булгакова М.Г. Некоторые философские аспекты проблемы изменения климата

Охарактеризована суть глобальной проблемы изменения климата. Обращено внимание на связь проблемы изменения климата с понятиями и категориями философского содержания. Рассмотрены некоторые философские аспекты предотвращения глобальных изменений климата. Сформированы предложения по формированию и внедрению эффективной климатоохранной политики.

Ключевые слова: изменение климата, парниковые газы, климатоохранная политика, философия глобальных экологических проблем.

Bulgakova M.G. Some philosophical aspects of climate change problem

The essence of the global climate change problem is characterized. The attention is paid to the relation of climate change problem with philosophical aspects. Some philosophical aspects of the climate change mitigation measures are overviewed. Propositions on forming climate protection policy are offered by the author.

Keywords: climate change, greenhouse gases, climate protection policy, philosophy of global environmental problems.

УДК 332.1.009.12

Аспір. М.В. Барун – Харківський національний автомобільно-дорожній університет

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ПРОБЛЕМ ТА КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Проаналізовано існуючі підходи до використання інструментарію в системі оцінок розвитку регіону, визначено проблеми та конкурентні переваги природно-ресурсного потенціалу, соціального та економічного розвитку Харківської області за допомогою SWOT-аналізу.

Ключові слова: сталий розвиток, інструментарій, проблеми, конкурентні переваги, регіон.

Вступ. На сучасному етапі розвитку світове співтовариство дійшло до тієї межі, коли стали істотно відчутні глобальні проблеми, які можуть призвести до занепаду та загибелі людства. Глобальні проблеми людства більшою або меншою мірою здійснюють вплив на кожну країну світу і на Україну зокрема, зіставлення її з іншими державами в світовому рейтингу дає змогу визначити вплив як глобальних проблем людства, так і відокремити специфічні національні проблеми, притаманні тільки нашій державі. Так, в глобальному індексі конкурентоспроможності Україна посідає 82 місце з 133 країн загальної кількості і перебуває поряд з такими країнами, як Гамбія та Алжир. Щодо політичної нестабільності, то Україна практично очолює список зі 165 країн світу і посідає 16 місце, а от екологічний показник виробничої діяльності є доволі непоганим (87 місце, поряд з Бельгією та Молдовою, зі 163 країн світу)

[6]. Основоположними принципами у вирішенні багатьох проблем як на рівні держави, так і на рівні регіонів є застосування принципів сталого розвитку.

Постановка завдання. Аналіз існуючих підходів до використання інструментарію в системі оцінок розвитку регіонів та дослідження проблем і конкурентних переваг Харківської області за допомогою SWOT-аналізу.

Основна частина. На сьогодні проблематику концепції сталого розвитку активно обговорюють в наукових кругах, оскільки чітке уявлення щодо сутності концепції допоможе при її практичній реалізації. Важливий внесок у розвиток ідей сталого розвитку зробили відомі українські вчені: Л. Мельник, С. Дорогунцов, А. Федоришева, Б. Данілішин, В. Геєць, А. Амоша, М. Чумаченко, С. Харічков, Б. Буркінський та ін.

На сучасному етапі в вітчизняній та зарубіжній науковій літературі існує багато тлумачень поняття "сталий розвиток". Так, Міжнародний інститут сталого розвитку надає таке визначення: "сталий розвиток означає об'єднання єдиного оточуючого середовища, економічної ефективності та благополуччя народів" [1]. Науковці-географи, розкриваючи сутність поняття сталого розвитку, акцентують увагу на забезпеченні екологічної та соціальної стабільності, тоді як науковці-економісти, опираючись на дослідження внутрішніх причин екологічних конфліктів, визначають необхідність інтернаціоналізації "зовнішніх ефектів" [4].

За визначенням С. Дорогунцова та А. Федоришевої, сталий розвиток асоціюється з "докорінними змінами функцій виробництва в відношенні до природного середовища" [2]. Б. Буркінський, В. Степанов та С. Харічков визначають сталий розвиток еколого-економічної системи як її здатність витримувати зміни, спричинені зовнішніми та внутрішніми впливами в економічних та екологічних підсистемах, а також здатність збереження вітчизняної динамічної рівноваги [3].

У дослідженнях з питань розвитку суспільства останнім часом чітко позначились два різні підходи щодо досягнення стану сталого розвитку і його підтримки, а саме:

- сталий розвиток має починатися та підтримуватися на рівні територіальної громади; глобальна сталість визначається сукупністю показників сталого розвитку громад світу;
- забезпечення сталого розвитку здійснюється по-вертикалі, що починається з населеного пункту і сягає глобального (світового) рівня [5].

На регіональному рівні концепція конкретизується за трьома напрямками: економічним, екологічним та соціальним, а стратегія сталого розвитку регіону базується на таких концепціях і теоріях: концепція сталого розвитку; концепція економічної безпеки; теорія кластеризації економіки; просторово-територіальна теорія; теорія конвергентно-дивергентного розвитку території; теорія вибору сценаріїв розвитку; теорія системної динаміки. Відповідно, наведені вище концепції та теорії мають відповідний інструментарій дослідження та своє призначення (табл. 1).

Сталий розвиток у стратегії регіону розуміють у двох значеннях:

- 1) як гармонійний розвиток трьох складових: соціальної, екологічної та економічної;